

**Perleťovec ostružinový (*Brenthis daphne* /Denis & Schiffermüller, 1775/)
a soumračník černohnědý (*Heteropterus morpheus* /Pallas, 1771/)
– dva nově zjištěné druhy denních motýlů na Vsetínsku**

**Marbled Fritillary (*Brenthis daphne* /Denis & Schiffermüller, 1775/) and Large
Chequered Skipper (*Heteropterus morpheus* /Pallas, 1771/)
– two new species of butterflies for the Vsetínsko region**

**David ČERNOCH¹, Libor FIALA⁵, Lukáš SPITZER^{2,3,4}
& Jiří BENEŠ²**

¹ČSOP Valašské Meziříčí, Zašovská 884, CZ-757 01 Valašské Meziříčí, Česká republika

²Entomologický ústav, Biologické centrum AV ČR, Branišovská 31, CZ-370 05 České Budějovice, Česká republika

³Muzeum regionu Valašsko, Horní náměstí 2, CZ-755 01 Vsetín, Česká republika

⁴Přírodovědecká fakulta, Jihočeská univerzita, Branišovská 31, CZ-370 05 České Budějovice, Česká republika

⁵Jasenická 1796, CZ-755 10 Vsetín, Česká republika

e-mailové adresy: da.cer@seznam.cz (DČ), spitzerl@yahoo.com (LS), benesjir@seznam.cz (JB), lb.fialovi@seznam.cz (LF)

Keywords: Czech Republic, faunistics, Hesperidae, Javorníky Mts., Lepidoptera, Moravia, Moravian Walachia, Nymphalidae, species expansion, Vizovické vrchy Mts., Vsetínské vrchy Mts.

Abstract: This paper reports the first record of the two butterfly species – the Marbled Fritillary (*Brenthis daphne*) and (*Heteropterus morpheus*) from the Vsetínsko region (Czech Republic). Individual specimens of the both species have been discovered in the Lidečko village (Vsetín District) in 2013, inhabiting the sunny western slopes in the valley of Senice stream, a tributary of the Vsetínská Bečva river. One Fritillary male has been documented from the Vsetín town, the Vršky-Díly Reserve, in 2013. This record of Fritillary male is recently the northernmost record of this butterfly in the Czech Republic.

Perleťovec ostružinový (*B. daphne*) je druh s palearktickým areálem rozšíření, na sever v Evropě zasahuje do Polska a Litvy (KUDRNA et al. 2011). Tvoří jednu generaci v roce, dospělci aktivují v květnu až srpnu, živnou rostlinou housenek jsou ostružiníky (*Rubus* spp.). Motýl osídluje lesostepi, světliny a okraje listnatých lesů a opuštěné zarůstající louky a pastviny (BENEŠ et al. 2002). V České republice zjištěn poprvé až v roce 1995 v jižní části Bílých Karpat, poblíž hranice se Slovenskem (POTOCKÝ & NĚMÝ 1996). V současnosti je jeho výskyt u nás omezen na jihovýchodní Moravu, kde osídlil již celé Bílé Karpaty a je místy hojný. V posledních

letech se dále šíří do přilehlých regionů. Od roku 2006 pravidelně pozorován v okolí Uherského Hradiště (Kostelany nad Moravou [6970], A. Gottwald observ. et foto), v roce 2007 ve Ždánickém lese (Lovčice [6968], J. Hartl observ.), v roce 2013 v Chříbech (Moravany, PR Moravanské lúky [6969], J. Horka observ.) a dokonce byl zaznamenán v okolí Zlína (Zlín-Malenovice [6771], 11.VII.2010, Doubravy [6872], PP Uhliska, 7.VI.2009, Růžička J. observ. et foto, J. Beneš revid.) (databáze Mapování motýlů ČR spravovaná Entomologickým ústavem BC AV ČR, v.v.i.). Do ČR se nově rozšířil ze Slovenska, což souhlasí se skutečností, že na

Obr. 1: Lokalita nálezu druhu *B. daphne*, Lidečko, okres Vsetín (foto D. Černoch, 2013).

Fig. 1: Locality of *B. daphne* record, Lidečko, district Vsetín (photo D. Černoch, 2013).

Slovensku je dokumentována expanze druhu na sever a severozápad od 90. let 20. století (www.lepidoptera.sk – http://www.lepidoptera.sk/brenthis_daphne). Motýl se šíří i jinde v Evropě (např. Francie, jižní Německo) (cf. KUDRNA et al. 2011).

Soumračník černohnědý (*H. morpheus*) je druh s eurosibiřským rozšířením. V Evropě v nesouvislém areálu od severního Španělska přes střední Evropu, na severu zasahuje do nejjižnějšího Švédska a Pobaltí (KUDRNA et al. 2011). Obývá podmáčené louky podél vodotečí a vlhké travnaté lesní lemy, dále pak dlouhostébelné partie sprašových stepí, výslunné lesostepi, staré vinice, lesní průseky a paseky v teplých lesích nížin (BENEŠ et al. 2002). Dospělci se vyskytují v jedné generaci v červnu až srpnu. Housenky se vyvíjejí na několika druzích širokolistých travin, především na bezkolenci modrém (*Molinia caerulea*) a třtině šedavé (*Calamagrostis canescens*). Housenka se přes den ukrývá v trubičce ze zapředeného listu, kde také přezimuje. Žír probíhá ve večerních hodinách. Kuklí se v zapředeném

listu živné rostliny. Na lokalitách žije často v početných populacích (BENEŠ et al. 2002). Výskyt je v České republice omezen na dvě nížinné oblasti. Jednou je jižní a střední Morava, kde nyní zasahuje na sever až po Kroměřížsko a Přerovsko (nejsevernější moravská lokalita je v současnosti Bezuchov u Přerova [6571], 15.VII.2013, Zapletal M. & L. Kočíková observ.). Druhou oblastí jsou severní Čechy, kde je dosud omezen na šluknovský a frýdlantský výběžek a několik izolovaných populací na Českolipsku (KADLEC et al. 2013; databáze Mapování motýlů ČR spravovaná Entomologickým ústavem BC AV ČR, v.v.i.). V Čechách i na Moravě v posledních desetiletích expandoval na množství nových lokalit, což koresponduje s údaji o výskytu v Polsku či německém Sasku (cf. BENEŠ et al. 2002; KUDRNA et al. 2011).

MATERIÁL

Perleťovec ostružinový (*B. daphne*)

Lidečko (6774), GPS: 49°12'28"N, 18°3'24"E, extenzivní pastvina, 16.VII.2013, 1 M, doklad. foto D. Černoch, J. Beneš det.

Vsetín (6674), GPS: 49°20'47"N, 18°0'34"E, okraj PP Vršky-Díly, zarůstající lesní paseka, 10.VII.2013, 1 M, L. Fiala leg. et coll., L. Spitzer revid.

Soumračník černohnědý (*H. morpheus*)

Lidečko (6874), GPS: 49°11'58"N, 18°2'38"E, vysokostébelná nesečená louka, 16.VII.2013, 1 M, doklad. foto D. Černoch, J. Beneš det.

Ve střední Evropě dochází recentně k šíření či návratu některých teplomilných druhů motýlů na sever a také do vyšších poloh nadmořských výšek přilehlými údolními systémy (KONVIČKA et al. 2003). V poslední dekádě byla dokumentována novodobá expanze hnědáka černýšového (*Melitaea aurelia* /Nickerl, 1850/), okáče voňavkového (*Brintesia circe* /Fabricius, 1775/), modráska podobného (*Plebeius argyrognomon* /Bergsträsser, 1779/) či m. tolicového (*Cupido decoloratus* /Staudinger, 1886/) v několika údolích přítoků řeky Vsetínské Bečvy ve Vsetínských vrších a Javornících (SPITZER & BENEŠ 2008; SPITZER & BENEŠ 2010; BENEŠ & SPITZER 2012). O něco dříve se na Moravě rozšířili ohniváček černočárný (*Lycaena dispar* /Haworth, 1803/) a modrásek štírovníkový (*Cupido argiades* /Pallas, 1771/) (cf. BENEŠ et al. 2002; STONAVSKÝ 2005; STONAVSKÝ 2006). Dva posledně jmenované druhy se na celé střední a severní Moravě již vyskytují pravidelně, vyjma vysokých poloh (databáze Mapování motýlů ČR).

Jedinci perleťovce ostružinového a soumračníka černohnědého byli v roce 2013 dokumentováni z údolí říčky Senice, která rozděluje obec Lidečko v severojižním směru na dva geomorfologické celky. Na východě se nacházejí Javorníky, které spadají do nejjižnější části CHKO Beskydy, a na západě se svažuje do údolí Vizovické vrchovina. Linie říčky Senice představuje přirozený koridor pro šíření teplomilných druhů na sever (PAVELKA & TREZNER 2001). Oba druhy byly potvrzeny v Lidečku při transektovém monitoringu denních motýlů (cf. POLLARD & YATES 1993), které zde probíhá od roku 2013. V letech 2006–2008 bylo provedeno velmi podrobné mapování denních motýlů a vřetenušek v celé CHKO Beskydy a komentované druhy nebyly v regionu hlášeny, stejně tak ani v dřívějších letech (BENEŠ et al. 2002; databáze

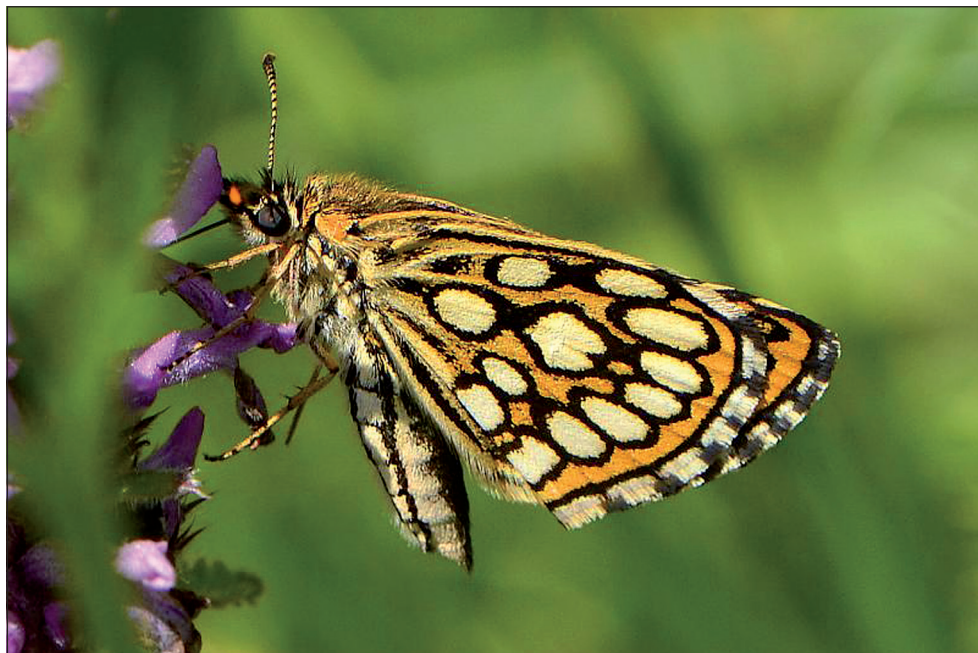
Mapování motýlů ČR; SPITZER & BENEŠ 2008; SPITZER 2009). Jedná se o jejich první výskyt v okrese Vsetín, doklad novodobé expanze.

Nález perleťovce ostružinového ve Vsetíně z roku 2013 pochází také z transektového monitoringu denních motýlů, které na lokalitě Vršky-Díly probíhá od roku 2010. Proto můžeme s vysokou pravděpodobností tvrdit, že i na tuto lokalitu se motýl rozšířil nově. Nyní jde o nejsevernější údaj výskytu druhu v ČR, přímo navazující na koridor údolí Senice pokračující údolím řeky Vsetínské Bečvy.

Perleťovec ostružinový i soumračník tmavohnědý jsou v současnosti běžně známí z přilehlé části severních Bílých Karpat (HORAL et al. 2006; databáze Mapování motýlů ČR spravovaná Entomologickým ústavem BC AV ČR, v.v.i.), odkud expandovali dále na sever do Vsetínských vrchů. Je pravděpodobné, že jejich šíření na Valašsku bude nadále pokračovat i v následujících letech do údolí obou Bečev a jejich přítoků. Oba druhy jsou vázány na biotopy pozdějšího stadia sukcese (zarůstající paseky a křovinaté lemy v případě p. ostružinového a vysokostébelné, často nesečené louky u s. černohnědého). Pro jejich ochranu postačí, pokud v oblastech jejich výskytu nebudou cíleně likvidovány biotopy jejich vývoje. Vhodná je též mozaiková seč zarůstajících luk s postupnou obnovou a zmlazováním křovin na mezích a lemech lesních porostů, stejně jako v případě dalších druhů bezobratlých vázaných na nelesní biotopy (KONVIČKA et al. 2004; KONVIČKA et al. 2005).

PODĚKOVÁNÍ

Za poskytnutí náleзовých údajů děkujeme Janu Hartlovi, Jaromíru Horkovi, Michalu Zápletalovi, Lence Kočíkové, Albertu Gottwaldovi a Janu Růžičkovi. Za pročetí rukopisu děkujeme Martinu Konvičkoví. Podpořeno GA ČR (P505/10/2167), Českým svazem ochránců přírody v rámci Národního programu Ochrana biodiverzity (*Transektové mapování denních motýlů – Lidečko (Vizovické vrchy a Javorníky)*; číslo projektu 121304) a rozpočtem Muzea regionu Valašsko, Vsetín.

Obr. 2: Soumračník tmavohnědý (*Heteropterus morpheus*), Lidečko, okr. Vsetín, 49°11'58"N, 18°2'38"E (foto D. Černoch, 2013).
 Fig. 2: The Large Chequered Skipper (*Heteropterus morpheus*), Lidečko, Vsetín District, 2013 49°11'58"N, 18°2'38"E (photo D. Černoch, 2013).

Obr. 3: Perleťovec ostružinový (*Brenthis daphne*), Strání (foto M. Vojtíšek, červen 2011).
 Fig. 3: The Marbled Fritillary (*Brenthis daphne*), Strání (photo M. Vojtíšek, June 2011).

LITERATURA

- BENEŠ J., KONVIČKA M., DVOŘÁK J., FRIC Z., HAVELDA Z., PAVLIČKO A., VRABEC V. & WEIDENHOFFER Z. (eds) (2002): *Motýli České republiky. Rozšíření a ochrana I., II.* SOM, Praha, 857 pp.
- BENEŠ J. & SPITZER L. (2012): Modrásek podobný (*Plebeius argyrognomon* (Bergsträsser, 1779)) (Lepidoptera: Lycaenidae) – nový druh pro severovýchodní Moravu. *Acta Carpathica Occidentalis* 3, 125–127.
- HORAL D., JAGOŠ B., RESL K., UŘIČÁŘ J., JONGEPIER J. W. & PECHANEC V. (2006): *Atlas rozšíření vybraných druhů živočichů CHKO Bílé Karpaty*. ZO ČSOP Bílé Karpaty, Veselí nad Moravou, 85 pp.
- KADLEC T., ZAPLETAL M. & MARHOUL P. (2013): Motýli vybraných evropsky významných lokalit Libereckého kraje (Česká republika). *Klapalekiana* 49: 43–71.
- KONVIČKA M., ČÍŽEK L. & BENEŠ J. (2004): *Ohrožený hmyz nížinných lesů: ochrana a management*. Sagittaria, Olomouc, 79 pp.
- KONVIČKA M., BENEŠ J. & ČÍŽEK L. (2005): *Ohrožený hmyz nalesních stanovišť: ochrana a management*. Sagittaria, Olomouc, 127 pp.
- KONVIČKA M., MARADOVÁ M., BENEŠ J., FRIC Z. & KEPKA P. (2003): Uphill shifts in distribution of butterflies in the Czech Republic: effects of changing climate detected on a regional scale. *Global Ecology & Biogeography* 12: 403–410.
- KUDRNA O., HARPKE A., LUX K., PENNERSTORFER J., SCHWEIGER O., SETTELE J. & WIEMERS M. (2011): *Distribution atlas of butterflies in Europe*. Gesellschaft für Schmetterlingsschutz, Halle, 576 pp.
- POLLARD E. & YATES T. J. (1993): *Monitoring butterflies for Ecology and Conservation*. Chapman and Hall, London.
- POTOCKÝ P. & NĚMÝ J. (1996): Faunistic records from the Czech Republic – 56. Lepidoptera: Nymphalidae. *Klapalekiana* 32: 277.
- SPITZER L. (2009): *Lepidopterologický průzkum území Vařákových pasek pro registraci této lokality jako Významného krajinného prvku*. Ms. 6 pp. [Depon. in: ČSOP Valašské Meziříčí.]
- SPITZER L. & BENEŠ J. (2008): *Zachování biologické rozmanitosti trvalých travních porostů v pohoří Karpat v České republice: Mapování denních motýlů (Lepidoptera) na území CHKO Beskydy: období 2006–2008*. Ms. 28 pp. [Závěrečná zpráva; depon. in: Správa CHKO Beskydy, Rožnov pod Radhoštěm.]
- SPITZER L. & BENEŠ J. (2010): Nové a významné nálezy denních motýlů a vřetenuškovitých (Lepidoptera) na Valašsku (okres Vsetín, Česká republika). *Acta Carpathica Occidentalis* 1: 19–39.
- STONAVSKÝ K. (2005): Poznámky k rozšíření ohniváčka černočárného, *Lycaena dispar* (Lepidoptera: Lycaenidae) na severní Moravě. *Časopis Slezského zemského muzea Opava (A)*, 54: 82–84.
- STONAVSKÝ K. (2006): Poznámky k rozšíření modráška štírovníkového, *Cupido argiades* (Lepidoptera: Lycaenidae) na severní Moravě. *Časopis Slezského zemského muzea Opava (A)*, 55: 81–82.
- PAVELKA J. & TREZNER J. (eds) (2001): *Příroda Valašska (okres Vsetín)*. Český svaz ochránců přírody ZO ČSOP 76/06 Orchidea, Vsetín, 504 pp.